

KOLOKACIJSKE SVEZE U MENTALNOME LEKSIKONU UČENIKA STRANOGA JEZIKA

Stojić, Aneta; Košuta, Nataša

Source / Izvornik: **FLUMINENSIA : časopis za filološka istraživanja, 2017, 29, 7 - 26**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:205984>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

Aneta Stojić i Nataša Košuta

KOLOKACIJSKE SVEZE U MENTALNOME LEKSIKONU UČENIKA STRANOGA JEZIKA

dr. sc. Aneta Stojić, Filozofski fakultet, astojic@ffri.hr, Rijeka;
dr. sc. Nataša Košuta, Filozofski fakultet, nkosuta@ffri.hr, Rijeka

izvorni znanstveni članak

UDK 81'373.7

rukopis primljen: 19. 7. 2017.; prihvaćen za tisak: 4. 12. 2017.

U radu se na temelju opsežnoga korpusnog istraživanja koje obuhvaća analizu kolokacijskih sveza u proizvodnji pisanoga teksta na njemačkome kao stranome jeziku ispituje način korištenja kolokacijskih sveza u stranome jeziku. Pritom se kolokacijske sveze shvaćaju prema frazeološkome pristupu¹ dakle kao jezična pojava koja predstavlja više ili manje čvrstu svezu riječi. Pretpostavlja se da je ona kao takva pohranjena u mentalnome leksikonu što bi govorniku omogućilo da je u tome obliku i doziva. Pod mentalnim se leksikonom u ovome radu podrazumijeva apstraktni spremnik leksičkih jedinica u kojega se pohranjuje znanje o riječima. Polazišna hipoteza je da ispitanici njemačkoga kao stranoga jezika nisu dovoljno osviješteni o postojanju kolokacijskih sveza u tome jeziku pa ih stoga nisu usvojili kao zadanu svezu što bi omogućilo da ih iz mentalnoga leksikona pozivaju kao cjelinu i na taj način reproduciraju, već se u proizvodnji oslanjaju na materinski jezik. To bi značilo da neizvorni govornik u procesu proizvodnje na stranome

¹ Ovaj pristup, koji Nesselhauf (2004: 1) naziva *phraseological approach*, uglavnom se primjenjuje na području leksikografije i glotodidaktike. Šire shvaćanje kolokacijske sveze nalazimo u radovima britanskoga kontekstualizma gdje se kolokacijom smatra svaka sveza riječi koja je sintaktički i semantički kompatibilna, čime pojam kolokacije postaje usporediv s pojmom kookurentnosti (usp. Stojić i Murica 2012: 112). Sam se pristup temelji na Firthovoj teoriji, a primjenjuje se u onim istraživanjima koja se koriste računalnom analizom kolokacija za potrebe leksikologije i leksikografije. U takvim se radovima kolokaciji prvenstveno pristupa polazeći od čestotnosti te Nesselhauf (2004: 1) ovaj pristup naziva *frequency-based approach* dakle pristup koji se temelji na učestalosti pojavljivanja promatrane pojave.

jeziku kombinira sastavnice kolokacije polazeći od kolokacijskih struktura u materinskome jeziku pri čemu nesvjesno dolazi do negativnoga prijenosa odnosno korištenja neprihvatljivih kolokacijskih sveza u stranome jeziku. Kako bi se postavljene hipoteze mogle potvrditi i ujedno rasvijetliti kognitivni procesi koji se aktiviraju prilikom korištenja kolokacija u stranome jeziku, provedeno je empirijsko istraživanje na korpusu od 300 pisanih radova učenika njemačkoga kao stranoga jezika koje se temelji na metodi utvrđivanja pravilnosti odnosno nepravilnosti prilikom korištenja kolokacijskih sveza u stranome jeziku. Cilj je rada istaknuti važnost i potrebu usmjerenoga razvijanja kolokacijske svijesti u stranome jeziku kao bitnome preduvjetu za pravilno korištenje kolokacijskih sveza.

Ključne riječi: kolokacijske sveze; mentalni leksikon; proizvodnja na stranome jeziku; kontrastivni pristup; hrvatski jezik kao L1; njemački jezik kao L2²

1. Uvod

Brojna su jezikoslovna istraživanja u okviru različitih disciplina i pristupa nastojala ponuditi odgovor na pitanje o prirodi kolokacijske sveze (usp. Stojić 2012)³, no sve do danas ne postoji jednoznačna definicija kolokacija. Ipak, u istraživanjima kolokacijske problematike uglavnom se ističe kako se radi o uzajamnoj očekivanosti u supojavljanju dvaju elemenata koji čine kolokacijsku svezu, restriktivnosti u odabiru elemenata koji tvore kolokaciju i idiosinkratičkome značenju kolokacije. Riječ je dakle o reduciranome i selektivnome kombiniranju leksema na temelju kojih se stvara novo značenje, te su kolokacije kao takve imanentne samo jednome određenom jeziku (Stojić i Barić 2013: 79). S obzirom na semantičke restrikcije pretpostavlja se da se kolokacije ne stvaraju u govornome procesu poput slobodnih sintagmi⁴, već da se one reproduciraju kao gotove sveze koje govornici spontano pozivaju iz mentalnoga leksikona gdje su pohranjene (Nattinger i DeCarrico 1992: 117). Empirijska su istraživanja vezana uz pitanje pohranjenosti ovih specifičnih sveza u mentalnome leksikonu još uvijek sporadična. Na to pitanje, kako navodi De Bot (1992: 10), nije moguće ponuditi jednoznačan odgovor jer je način na koji su riječi pohranjene u

² Oznaka L1 odnosi se na materinski jezik, a L2 na strani jezik.

³ U Stojić (2012) može se naći sustavan prikaz različitih teorijskih pristupa koji uključuje sve važnije spoznaje o kolokacijskoj problematici.

⁴ Više o pitanju razgraničavanja slobodnih sintagmi, kolokacijskih sveza i frazema u Stojić i Košuta (2012).

mentalnome leksikonu podložan utjecaju različitih čimbenika. Posebno se problematičnim smatra pitanje manifestiranja sintagmatskih jedinica u mentalnome leksikonu neizvornoga govornika (Lütge 2002: 100) čije se izražajne mogućnosti uvelike temelje na konceptualnoj pozadini materinskoga jezika u vidu spontanoga dozivanja gotovih sveza, a ne isključivo pojedinačnih leksema koji se mogu kreativno kombinirati (Möhle 1994: 44). S obzirom na navedeno smatra se kako upravo kontrastivni pristup izučavanju kolokacijskih sveza može dati uvid u reprezentaciju kolokacijskih sveza u mentalnome leksikonu učenika stranoga jezika. Naime, hipoteza je da su kolokacijske sveze u materinskome jeziku pohranjene kao zadane sveze koje se prilikom proizvodnje kao takve pozivaju iz mentalnoga leksikona. Također je hipoteza da učenik stranoga jezika nije osviješten za to da se kod kolokacija radi o zadanim svezama pa ih slijedom toga nije u takvome obliku ni usvojio, već ih proizvodi metodom prevođenja po uzoru na materinski jezik odnosno kombinira prijevodne ekvivalente sastavnica po uzoru na materinski jezik. Utvrđivanjem pravilnosti prilikom korištenja kolokacijskih sveza u stranome jeziku kod ekvivalentnih kolokacija te nepravilnosti kod neekvivalentnih kolokacija u hrvatskome kao materinskome i njemačkome kao stranome jeziku nastojat će se potvrditi ili opovrgnuti postavljena hipoteza te ponuditi odgovor na pitanje o pohranjenosti kolokacijskih sveza u mentalnome leksikonu učenika njemačkoga kao stranoga jezika na temelju kontrastivnoga pristupa. Pritom će se razmotriti dosadašnje relevantne spoznaje o kolokacijskome aspektu mentalnoga leksikona te kontrastivnome pristupu izučavanju kolokacijskih sveza. Središnji dio rada čini empirijsko istraživanje na uzorku učenika njemačkoga kao stranoga jezika. Svrha je istraživanja utvrđivanje kognitivnih mehanizama prilikom korištenja kolokacijskih sveza u stranome jeziku kako bi se temeljem toga mogli izvesti zaključci o reprezentaciji kolokacija u mentalnome leksikonu učenika njemačkoga kao stranoga jezika. Cilj je rada upozoriti na potrebu osvješćivanja učenika stranoga jezika za postojanje kolokacija kao zadanih sveza jer je to nužan preduvjet za njihovo pravilno korištenje u stranome jeziku.

2. Teorijski okvir

Kognitivna lingvistika posljednjih tridesetak godina najprije nastoji istražiti mentalni leksikon jednojezičnoga (materinskoga) govornika (Aitchison, 1997), a potom i dvojezičnoga govornika (De Bot 1992; Börner i Vogel 1994; Albert 1998; Masum 2012) s ciljem utvrđivanja zakonitosti u

funkcioniranju mentalnoga leksikona. Mentalni se leksikon pritom shvaća kao apstraktni spremnik leksičkih jedinica u kojega se pohranjuje znanje o riječima (Ender 2007: 57; Lutjeharms 2004: 12; De Bot 1992: 9). Stoga Aitchison (1997: 13) mentalni leksikon naziva i ljudskim spremnikom riječi. To se znanje o riječima nalazi u dugoročnome pamćenju i odgovara cjelokupnome rječničkom blagu jedne individue koje joj je na raspolaganju u svakodnevnoj komunikaciji (Ender 2007: 63). Pritom se mentalnome leksikonu pristupa procesima prepoznavanja riječi i pozivanja riječi koji se neprekidno dopunjavaju s obzirom na to da predstavljaju osnovu uspješne komunikacije (Lutjeharms 2004: 11; Nation 2001: 24–25). Prema Aitchison (1997: 291) riječi s tim u svezi treba promatrati metaforički kao kovanice. Jednu stranu čini natuknica koja obuhvaća apstraktno značenje, sintaktičke značajke i paradigmatičke informacije o toj riječi, dok drugu stranu kovanice čini leksem koji predstavlja fonološki i ortografski oblik riječi. Natuknica u procesu proizvodnje postaje polazištem za pristup mentalnome leksikonu s obzirom na to da se najprije aktiviraju semantička svojstva tražene riječi što omogućava pristup odgovarajućem obliku riječi (Lutjeharms 2004: 11–12). Kod procesa prepoznavanja riječi pristup je obrnut – najprije se dekodira oblik riječi kao slijed glasova ili slova nakon čega se aktivira značenje riječi. Slijedom toga usvajanje riječi ujedno znači i usvajanje svih informacija o toj riječi.

O strukturi mentalnoga leksikona te o vrsti i količini informacija koje su pohranjene uz svaku leksičku jedinicu postoje različite interpretacije (Bahns 1997: 169). Prema Aitchison (1997: 13) struktura mentalnoga leksikona nije istovjetna strukturi abecednoga rječnika. Razlog je tome što se unutar organizacija mentalnoga leksikona neprestano mijenja i time čini vrlo fleksibilnu tvorevinu (Aitchison 1997: 15). Takvome shvaćanju mentalnoga leksikona ide u prilog i brzina kojom govornici pristupaju mentalnome leksikonu prilikom procesa prepoznavanja i proizvodnje (Aitchison 1997: 9–11). Što se tiče višejezičnoga mentalnog leksikona pretpostavka je da je strukturiran u obliku mreže (De Bot 2005: 42; Ender 2007: 83; Lutjeharms 2004: 15). Pritom nema jedinstvenoga stajališta o tome jesu li mentalni leksikoni odvojeni za svaki pojedini jezik ili postoji zajednički leksikon za sve jezike. Stoga se tzv. *subset*-hipotezom Paradisa (2004) nastoji shvatiti način funkcioniranja višejezičnoga mentalnog leksikona. Prema ovoj hipotezi treba polaziti od samo jednoga zajedničkog leksikona za dva ili više jezika što bi značilo da su sve leksičke jedinice, kako iz L1 tako iz L2/L3, pohranjene u neovisnome nadređenome memorijskom sustavu u kojemu su riječi svakoga jezika reprezentirane u *subsetovima*

odnosno podskupinama. *Subset* označava skupinu riječi koje pokazuju slične značajke ili osobine (De Bot 2005: 46), što znači da jedna riječ može pripadati različitim podskupinama. Riječi određenoga jezika označene su kao pripadnice jednoga jezika te su međusobno umrežene. Kod višejezičnih govornika postoje veze između riječi istoga jezika i veze između riječi drugoga jezika (Müller-Lancé 2001: 210). Navedeno razmatra i Erdeljac (2009: 275–277) navodeći različite modele opisa dvojezičnoga mentalnog leksikona te pretpostavlja kako govornici stranoga jezika do konceptualnoga spremišta dopiru preko leksikona materinskoga jezika (Erdeljac 2009: 281) te da vještiji govornici efikasnije koriste mehanizme leksičkoga pristupa (Erdeljac 2009: 285). To znači da vješti govornici stranoga jezika lekseme na stranome jeziku dozivaju direktnim putem iz mentalnoga leksikona, dok manje vješti govornici stranoga jezika to čine uz pomoć prijevodnoga ekvivalenta s materinskoga jezika, što, kako navodi Albert (1998: 93), pokazuju rezultati dosadašnjih istraživanja. Slijedom toga mentalni se leksikon definira kao kognitivni sustav koji predstavlja mrežu odnosa koji vladaju među riječima na različitim razinama i time čini ukupnost riječi koje su pohranjene u pamćenju govornika nekoga jezika (Erdeljac 2009: 43), uključujući veze među tim riječima te procese pomoću kojih se ostvaruje njihova uporaba u skladu s različitim jezičnim potrebama (Erdeljac 2009: 49).

Međutim, kognitivni aspekti izučavanja načina dozivanja kolokacijskih sveza iz mentalnoga leksikona za sada su još uvijek nedostatno istraženi i nema dovoljno spoznaja o tome. Ipak, u pokusima asocijacija riječi dokazano je da je kolokacijski odnos jedan od četiri temeljna odnosa među riječima pohranjenima u mentalnome leksikonu uz koordinaciju, supraordinaciju i sinonimiju (Aitchison 1997: 106).⁵ Aitchison (1997: 236) je također dokazala da djeca na zadani stimulus češće odgovaraju kolokacijom nego odrasli⁶. Bahns (1997: 180–181) zaključuje da postoje dvije mogućnosti unosa kolokacija u mentalni leksikon. Jedna je mogućnost da se svaka sastavnica pojedinačno pohranjuje te između pojedinačnih leksema u mentalnome

⁵ Koordinacijski odnos uključuje i antonimijske parnjake primjerice *lijevo i desno, toplo i hladno* te parove kao što su *sol i papar*, kolokacijski odnos među riječima drugi je po zastupljenosti, dok su manje zastupljeni odnosi supraordinacije (hiperonimije) te sinonimija (Aitchison 1997: 108).

⁶ Tako će naprimjer na stimulus *dark* (taman/mračan) odgovoriti s *night* (noć), na *send* (slati) s *letter* (pismo), na *deep* (duboko) s *hole* (rupa), dok odrasli često biraju antonimijske parnjake poput *dark* (tamno) – *light* (svijetlo), *send* (slati) – *receive* (primati), *deep* (duboko) – *shallow* (plitko) i sl. (Aitchison 1997: 236).

leksikonu nastaju kolokacijske spona odnosno veze koje upravljaju odnosima među njima. Međutim jačina tih spona može varirati od pojedinca do pojedinca, pri čemu kod nekih ne mora nužno ni egzistirati. Druga je mogućnost da su sastavnice kolokacijskih sveza pohranjene u mentalnome leksikonu kao pojedinačni leksemi koji se u procesu proizvodnje kombiniraju jer su informacije o mogućnostima kombiniranja isto tako pohranjene te dodatno kao kolokacijska sveza u smislu posebnoga leksičkog unosa. Börner i Vogel (1994: 17) argumentiraju kako bi se u oba slučaja trebao pohraniti i pregršt dodatnih informacija – u prvome slučaju to bi bile informacije uz pojedinačne lekseme poput semantičkih ograničenja, preferencije i sl., dok bi se prilikom pohranjivanja kolokacije kao sveze također trebale pohraniti i sve druge zadane sveze jednoga jezika čija bi se formulaičnost (zadanost) očitovala tek u međujezičnoj usporedbi.

Upravo činjenica da se kolokacijske sveze u međujezičnoj usporedbi često razlikuju upućuje na to da se proces udruživanja određenih leksema u kolokacijsku svezu odvija prema pravilima imanentnima svakome jeziku, pri čemu je načelo udruživanja posve nedokučivo te kolokacijske sveze upravo zbog toga predstavljaju složenu leksičko-semantičku pojavu. Naime, u različitim se jezicima ista izvanjezična stvarnost umnogome leksikalizira na različit način, npr. hrv. *prati zube*, njem. *Zähne putzen*, engl. *to brush teeth*, tal. *lavarsi i denti / pulirsi i denti* na temelju kojih je očito da imenica *zubi* u različitim jezicima kolocira s različitim glagolima: hrv. *prati*, njem. *čistiti*, engl. *čerkati*, te tal. *prati / čistiti*. S druge strane postoje kolokacije poput *ružice cvjetaju* (*die Rosen blühen*), *pas laje* (*der Hund bellt*) i dr. čije se sastavnice kombiniraju prema istim semantičkim pravilima u različitim jezicima (Kromann 1989: 27). Ipak, iako već Firth (1957: 195–196) u svojim razmatranjima o kolokacijama ne isključuje mogućnost postojanja ekvivalentnih kolokacijskih sveza u različitim jezicima, većinom se smatra kako sastavnice u višerječnoj svezi koja čini kolokaciju podliježu određenoj leksičkoj restrikciji uvjetovanoj jezičnom normom pojedinoga jezika, koja se ne može objasniti ni morfološkim ni sintaktičkim pravilima (Friederich 1994: 107).

Prema frazeološkome pristupu važan čimbenik vezano uz način pohranjenosti kolokacijskih sveza u mentalnome leksikonu također je i struktura kolokacijskih sveza koja je binarna i hijerarhijski određena⁷.

⁷ Kolokacije se u ovome radu shvaćaju prema frazeološkome (germanističkome) pristupu, a ne prema kontekstualističkome (britanskome) pristupu, jer se potonje gledište smatra preširokim u određivanju kolokacija.

Jedna sastavnica ima ulogu osnove/baze, a druga kolokatora (Hausmann 1985: 118–119).⁸ Baza je semantički autonomna sastavnica sveze, dok odabir kolokatora uvelike ovisi o bazi (Hausmann 1984: 401) pa proizvodnja teksta tako kreće od osnove prema kolokatoru (Hausmann 1985: 119). Baza kao jedna od sastavnica sveze zadržava značenje koje ima i izvan kolokacijske sveze, dok je kolokator podložan promjenama značenja u različitim svezama. Razlog tome je u višeznačnosti kolokatora. Kada se višeznačni kolokator upotrijebi u kolokacijskoj svezi njegovo se značenje diferencira od značenja njegovih sinonimskih parnjaka, te on istodobno prestaje biti višeznačan, npr. prema Turk (2010: 544) njem. *heiβes Blut* (vrela krv), *die heiβen Lander* (tropske zemlje), *eine heiβe Debatte* (žestoka rasprava), *heiβe Musik* (luda/prava glazba), *ein heiβes Auto* (brz automobil) itd. Semantičke restrikcije određuju koji će kolokator ući u savez s kojom bazom, a kontrastiranjem se jezika najbolje mogu utvrditi ograničenja vezano uz kombinaciju riječi koje u nekome jeziku mogu ući u savez. Upravo to ilustriraju gornji primjeri jer će različito značenje pridjeva *heiβ* i njegove kolokacijske mogućnosti postati evidentni pri kontrastiranju s drugim, ovdje hrvatskim, jezikom. Pogreške na razini baze vrlo su rijetke što znači da ako neizvorni govornik ne poznaje kolokacijsku savez, pogrešku neće napraviti na razini osnove, već na razini kolokatora (Hausmann, 1984: 406). Upravo ova činjenica potvrđuje važnost shvaćanja kolokacije kao binarne hijerarhijske strukture, posebice stoga što kolokator modificira značenje baze, a ne obrnuto.

Važnost kontrastivnoga pristupa kolokacijskoj problematici ogleda se i u činjenici kako je u dosadašnjim istraživanjima utvrđeno da su pogreške na razini kolokacijske sveze najčešće posljedica jezičnoga prijenosa iz materinskoga jezika (npr. Bahns 1997; Nesselhauf 2003; Reder 2006a; Reder 2006b; Gulešić-Machata i Machata 2007; Fan, 2009; Pavičić Takač i Mišćin 2013). Kornelius (1995: 154) upućuje na to da je pogreška posljedica toga što neizvorni govornik kolokacijsku savez još na razini primanja nije osvijestio kao zadanu savez, a razlog je tome što kolokacije zbog svojega relativno transparentnog značenja predstavljaju neupadljive jedinice na razini razumijevanja teksta na stranome jeziku. No, prilikom proizvodnje teksta na stranome jeziku postaju „zloćudne mikrojedinice” (*maligne Mikro-*

⁸ Kao baza najčešće se pojavljuje imenica, uz glagole i pridjeve, koji se u ulozu baze pojavljuju samo uz priloge kao kolokatore (Hausmann 1985: 119; Stojić i Murica 2010: 116-117).

einheiten) jer ih neizvorni govornik mora koristiti u zadanome obliku. U protivnome dolazi do pogreške koja se temelji na interlingvalnome prijenosu, odnosno na negativnome prijenosu iz materinskoga jezika koje Reder (2006a: 136–141) određuje kao supstituciju, prijenos značenja i doslovan prijevod. Pod supstitucijom podrazumijeva upotrebljavanje riječi iz materinskoga jezika u kolokacijskim svezama na stranome jeziku bez njihova prevođenja. Tu se u prvome redu misli na internacionalizme koji stvaraju preduvjete za tu vrstu nepravilnoga korištenja kolokacijske sveze. Reder (2006a: 137) primjerice navodi sintagmu *zaposliti nekoga kao demonstratora*, tj. leksem *demonstrator* koji postoji u oba jezika, ali s različitim značenjem. Rezultat uporabe leksema *Demonstrator* u svezi na njemačkom jeziku jest pogrešna sintagma *jdn. als Demonstrator anstellen. Prijenos značenja odnosi se na odabir pogrešne riječi kao sastavnice kolokacijske sveze kada se značenje jedne riječi u materinskome jeziku izražava dvama leksemima u ciljnome jeziku npr. *Haushalt leiten umjesto *Haushalt führen*. Doslovan prijevod podrazumijeva prijenos kolokatora, odnosno njegov doslovan prijevod s materinskoga jezika na ciljni npr. *prati zube* – *Zähne waschen umjesto *Zähne putzen*.

Reder (2013)⁹ također navodi kako je udio pogrešaka uzrokovanih interferencijom iz materinskoga jezika značajan, posebice ako ispitivani jezici pokazuju razlike ispod razine riječi, npr. u prefigiranju glagola, što dovodi do ovakvih rješenja *eine Frage aufstellen umjesto *eine Frage stellen* (*postaviti pitanje*), *einen Text auflesen umjesto *einen Text lesen* (*pročitati tekst*).

Reder (2006a: 118) isto tako utvrđuje da može doći i do interferencije sa stranim jezikom posebice kada se kolokator koristi u prenesenome značenju. Taj tip pogrešaka Reder (2006a: 141–144) naziva intralingvalnim prijenosom, odnosno negativnim prijenosom iz stranoga jezika te razlikuje pojednostavljenje, analognu tvorbu i parafraziranje. Kod pojednostavljenja se radi o modificiranju kolokacijske sveze uz uključivanje učestalijih glagola u svezu kao što su *machen, haben, geben, nehmen* itd. npr. *zabiti gol* – *ein Tor machen umjesto *ein Tor schießen*. Kod analogne tvorbe zapravo se radi o generalizaciji što znači da se bazi pridružuje riječ iz značenjskoga ili tematskoga polja kolokatora, npr. *sklopiti brak* *Ehe heiraten / verheiraten

⁹ S obzirom na to da se autorice ne referiraju na tiskanu verziju teksta, nego verziju dobivenu putem privatne korespondencije s Annom Reder, nije moguće navesti broj stranice.

umjesto *Ehe schließen*.¹⁰ Kod parafraziranja je riječ o parafraziranju kolokatora uz pomoć već usvojenih riječi u stranome jeziku, odnosno opisivanju sadržaja kolokacije, npr. *gutati knjige – Bücher schnell lesen* umjesto *Bücher verschlingen*.

S obzirom na sve do sada navedeno razvidno je da kolokacije zbog svoje specifične semantičke prirode predstavljaju poseban aspekt vokabulara stranoga jezika za kojega je potreban drugačiji pristup u okviru razvoja leksičke kompetencije nego što je to slučaj kod izoliranih leksičkih jedinica.

3. Empirijsko istraživanje

Središnje je pitanje kakav je leksički pristup mentalnome leksikonu kod kolokacijskih sveza koje čine zadanu svezu najmanje dvaju leksema. Polazna hipoteza je da i napredniji učenici stranoga jezika nisu osviješteni za to da se kod kolokacijskih sveza radi o zadanim svezama i da ih stoga nepravilno koriste odnosno da te sveze nisu pohranjene kao zadane sveze u mentalnome leksikonu, što znači da je pristup leksemima ograničen samo na razinu oblika riječi, a ne i na razinu značenja riječi i njihove semantičke kompatibilnosti s drugim riječima. Pritom se polazi od pretpostavke da je u mentalnome leksikonu, shvaćenome kao apstraktni spremnik leksičkih jedinica u kojega se pohranjuje znanje o riječima, kolokacija kao sveza pohranjena na materinskome jeziku, a da je za strani jezik karakterističan pokušaj kombiniranja sastavnica kolokacijske sveze. Kako bi se hipoteza mogla potvrditi pristupilo se empirijskome istraživanju s ciljem utvrđivanja pogrešaka na razini kolokacijskih sveza na primjeru dvaju kontrastiranih jezika – hrvatskoga kao materinskoga i njemačkoga kao stranoga kako bi se mogao izvesti zaključak o zakonitostima na razini kolokacijskih sveza. Ovom se metodologijom želi pokazati da govornici stranoga jezika mehanizmom prijenosa iz materinskoga jezika prenose ekvivalente u strani jezik gdje ih načelom slobodnoga kombiniranja produciraju u sintaktički lanac potpuno nesvjesni činjenice da se kod tih sklopova zapravo radi o zadanim svezama. Uzorak sačinjava 300 ispitanika, učenika završnih

¹⁰ Reder (2006a: 143) u navedenu skupinu intralingvalnoga prijenosa ubraja i pridruživane bazi drugih mogućih kolokatora koji s tom bazom mogu tvoriti kolokacijsku svezu npr. *vladati jezikom – eine Sprache sprechen* umjesto *eine Sprache beherrschen*, gdje se zapravo radi o određenoj vrsti uopćavanja čiji je rezultat prihvatljiva kolokacija te je spomenuti tip analogne tvorbe isključen iz ovoga istraživanja.

razreda različitih gimnazijskih programa, a korpus 300 pisanih uradaka s više razine državne mature za Njemački jezik, od toga 150 na temu *Medien* iz šk. god. 2009./2010. te 150 na temu *Single- oder Familienleben* iz šk. god. 2010./2011. koje je Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja stavio na raspolaganje u istraživačke svrhe¹¹. Riječ je o esejima od 200 do 250 riječi na poznatu temu¹² koji su izdvojeni slučajnim odabirom.

3.1. Postupak

Postupak provođenja istraživanja uključuje analizu sastavaka s ciljem ekstrahiranja kolokacija, kako prihvatljivih, tako i onih u kojih se primjenom kontrastivnoga pristupa tj. kontrastiranjem materinskoga (hrvatskoga) i stranoga (njemačkoga) jezika očituju pogreške u na razini kolokacijskih sveza te njihovu daljnju analizu.

Korpus je obrađen s kvantitativnoga i kvalitativnoga aspekta. S kvantitativnoga aspekta daje se uvid u zastupljenost različitih tipova pogrešaka u tekstovima na pojedinu temu prema klasifikaciji pogrešaka predstavljenoj u teorijskome dijelu rada, dok kvalitativni aspekt daje uvid u kognitivne mehanizme aktivne prilikom korištenja kolokacijskih sveza u procesu proizvodnje pisanih tekstova učenika njemačkoga kao stranoga jezika. Kvantitativno obrađeni podaci prikazat će se tablično po temama, dok će se podaci dobiveni kvalitativnom analizom prikazati opisno u okviru interpretacije rezultata uz isticanje primjera kao tipičnih predstavnika pojedine kategorije te vrste pogrešaka s obzirom na to da bi navođenje popisa utvrđenih kolokacija znatno premašilo zadane okvire ovoga rada.

3.2. Rezultati

Iz opisanoga su korpusa pažljivim čitanjem svih uradaka izdvojene ukupno 5373 kolokacije. Od toga se 5251 kolokacija smatra prihvatljivom¹³, dok su kod 122 kolokacije primjenom kontrastivnoga pristupa utvrđene pogreške na razini sastavnica kolokacije, a svrstane su u tri skupine. Prvu

¹¹ Korpus je služio za istraživanje u sklopu doktorske disertacije Nataše Košute na temu *Kolokacijska kompetencija u pisanoj proizvodnji srednjoškolskih učenika njemačkoga jezika u Hrvatskoj*.

¹² Ispitanicima pri kreiranju pisanih uradaka nije bila dopuštena uporaba rječnika.

¹³ Prihvatljive su kolokacije ovjerene u relevantnim kolokacijskim rječnicima njemačkoga jezika (Quasthoff 2011 i Häcki Buhofer et al. 2014) te CCDB-bazi podataka pri Institutu za njemački jezik u Mannheimu.

skupinu čine tri tipa interlingvalnih pogrešaka određenih kao prijenos iz materinskoga jezika: supstitucija, prijenos značenja i doslovan prijevod. Drugu skupinu čine tri tipa intralingvalnih pogrešaka određenih kao prijenos iz ciljnoga jezika: pojednostavljenje, analogna tvorba i parafraziranje. U dodatnu skupinu svrstane su sve ostale pogreške koje se nisu mogle kategorizirati kao prijenos iz materinskoga ili pak stranoga jezika te su uključene u daljnja razmatranja. Slijedi tablični prikaz rezultata (Tablica 1. i Tablica 2.).

Tablica 1. *Zastupljenost pogrešaka u pisanim uradcima na temu Medien*

Vrsta prijenosa	Tipovi pogrešaka	Zastupljenost
Interlingvalni prijenos	Supstitucija	4
	Prijenos značenja	15
	Doslovan prijevod	17
Intralingvalni prijenos	Pojednostavljenje	17
	Analogna tvorba	0
	Parafraziranje	5
Posebna skupina	Ostale pogreške	14
Ukupno		72

Tablica 2. *Zastupljenost pogrešaka u pisanim uradcima na temu Single- oder Familienleben*

Vrsta prijenosa	Tipovi pogrešaka	Zastupljenost
Interlingvalni prijenos	Supstitucija	2
	Prijenos značenja	3
	Doslovan prijevod	9
Intralingvalni prijenos	Pojednostavljenje	9
	Analogna tvorba	2
	Parafraziranje	4
Posebna skupina	Ostale pogreške	21
Ukupno		50

Rezultati pokazuju kako je u pisanim radovima ispitanika utvrđen najveći broj interlingvalnih pogrešaka (49), dok je broj intralingvalnih pogrešaka i ostalih pogrešaka podjednak (37 intralingvalnih pogrešaka i 35 ostalih pogrešaka). Rezultati također pokazuju kako u skupini interlingvalnih pogrešaka koje su uvjetovane prijenosom iz materinskoga jezika,

najbrojniji tip pogrešaka čini doslovan prijevod (26), a nakon njega prijenos značenja (18), dok je u cjelokupnome korpusu utvrđeno šest slučajeva supstitucije (vidi Tablicu 1. i Tablicu 2.).

Što se tiče intralingvalnih pogrešaka, koje su uvjetovane prijenosom iz ciljnoga jezika, najbrojniji tip pogreške čini pojednostavljenje (26), na drugom je mjestu po učestalosti parafraziranje (9), dok je analogna tvorba najmanje zastupljen tip pogreške u skupini intralingvalnih pogrešaka (sa samo dva zabilježena slučaja).

3.3. Interpretacija rezultata

Za razliku od kvantitativne analize koja daje uvid u zastupljenost prihvatljivih i neprihvatljivih kolokacijskih sveza u tekstovima ispitanika, kvalitativna analiza pomaže utvrditi kognitivne mehanizme kod korištenja kolokacijskih sveza u pisanim tekstovima na njemačkome jeziku.

Stoga je zanimljivo konstatirati kako je kod 5251 prihvatljive kolokacijske veze u vrlo velikom broju slučajeva zapravo riječ o kolokacijama koje su istovjetne u materinskome i u stranome jeziku (npr. *Einfluss haben, Familie gründen, große Rolle, Informationen bekommen, Musik hören, Nachteile haben, Rolle spielen, Zeit haben*¹⁴...) ili pak o strukturama koje nisu istovjetne, ali su česte u stranome jeziku te ih ispitanici kao takve češće i koriste, o čemu svjedoči manji broj utvrđenih slučajeva (npr. *Angst haben, Geld ausgeben, Leben beeinflussen, Leben genießen, Spaß haben, Zeit verbringen*...). Ovi i slični primjeri prema Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike ulaze u okvire temeljnoga vokabulara (*Grundwortschatz*) kojega bi učenici njemačkoga kao stranoga jezika već trebali usvojiti na nižim stupnjevima pa ih stoga upotrebljavaju u pravilnome obliku.

Veći broj kolokacija kod kojih nisu utvrđene pogreške na razini kolokacijskih sveza možemo dovesti u vezu s kolokacijskim rasponom kolokatora. Naime, kolokator u tim kolokacijama jedan je od glagola ili pridjeva općenitijega značenja, a ujedno i velike frekvencije, što znači da taj glagol ima vrlo širok sintagmatski potencijal odnosno kolokacijski raspon te može s velikim brojem drugih leksema ući u kolokacijsku svezu (npr. *Handy benutzen, Internet benutzen, Medien benutzen, Informationen finden, Job finden, Partner finden, Arbeit finden, Kontakt haben, Rolle haben, Vorteile haben, Zeit haben, Beziehung haben, Geld haben, Job haben, Probleme haben,*

¹⁴ Kao primjeri navode se najfrekventnije strukture utvrđene u korpusu.

Kleidung kaufen, Lebensmittel kaufen, Wohnung kaufen...). Sličan je slučaj s pridjevima *groß, gut i wichtig* te prilogom *sehr* u ulozi kolokatora.

S druge strane, veći se broj pogrešaka javlja kod kolokatora s manjim kolokacijskim rasponom, odnosno onih čiji je sintagmatski potencijal uži te postoji manji broj potencijalnih leksema s kojima mogu tvoriti kolokacijsku svezu (npr. *Informationen fahren umjesto *Informationen fließen*, *Entscheidung machen umjesto *Entscheidung treffen*, *Hilfe geben umjesto *Hilfe leisten*, *Auswahl auswählen umjesto *Auswahl treffen*, *Leben formieren umjesto *Leben gestalten...*).

Ipak, kod nekih se divergentnih kolokacijskih sveza koje u stranome jeziku sadrže kolokator užega kolokacijskog raspona, a koji nije prijevodni ekvivalent kolokatora u materinskome jeziku, može utvrditi kako se radi o kolokacijama koje su ispitanici usvojili u sklopu priprema za državnu maturu i slijedom toga pohranili u svoj mentalni leksikon. Stoga kod takvih kolokacija nisu uočene pogreške (npr. *der Gesundheit schaden, Informationen vermitteln, jederzeit erreichbar, Leben gefährden, Produkt vermarkten, Zeit verschwenden, dreiköpfige Familie...*), iako su takve kolokacije rjeđe prisutne u korpusu.

Odstupanja su u ispitivanim jezicima osim na sadržajnome moguća i na formalnome planu. Kao ilustracija spomenutoga može se navesti sveza *das Leben genießen* kao vrlo česta u njemačkome jeziku, ali sveza koja sintaktički nije ekvivalentna svezi u hrvatskome jeziku (*uživati u životu*).

Što se tiče utvrđenih pogrešaka na razini kolokacijskih sveza i u ovome je istraživanju u najvećem broju slučajeva potvrđen utjecaj materinskoga jezika, što je u skladu s prethodnim istraživanjima. To se posebice odnosi na tezu da govornici stranoga jezika tendiraju prenošenju struktura iz materinskoga jezika u vidu doslovnoga prijevoda, npr. *Batterie vollen, *Freizeit durchführen, *Hausarbeiten arbeiten, *pünktliche Informationen, *Sorge führen i dr.¹⁵ ili prijenosa značenja koji se očituje u odabiru sinonima kolokatora u prihvatljivim kolokacijama pa tako nastaju kolokacije kao primjeri neprihvatljivih kolokacijskih sveza poput *personaler Kontakt umjesto *persönlicher Kontakt*, *schlechte Folgen umjesto *schlimme Folgen*, *Hausaufgaben tun umjesto *Hausaufgaben machen*, *Mobiltelefon ausschlie-

¹⁵ Pogrešne njemačke kolokacije rezultat su doslovnoga prijevoda s hrvatskoga jezika ovih kolokacija: *puniti bateriju, provoditi slobodno vrijeme, raditi kućanske poslove, točne informacije i voditi brigu*.

ßen umjesto *Mobiltelefon ausschalten* ili *abschalten*, *große Mieta umjesto *hohe Mieta* i dr. ili u nekim slučajevima zamjena baze sinonimom npr. *Zahl wählen umjesto *Nummer wählen*. Upravo potonji primjer potvrđuje hipotezu da se korištenje kolokacijskih sveza u stranome jeziku temelji na doslovnome prijevodu u odnosu na materinski jezik čak i na razini baze za koju u ovome slučaju u njemačkome jeziku postoje dva polisemna leksema pa se ispitanik odlučio za učestaliji njemački ekvivalent za hrvatski leksem *broj*, dakle *Zahl*, jer nije usvojio kolokacijsku svezu *eine Nummer wählen*, pa je stoga ni ne može pravilno upotrebljavati.¹⁶

Osim doslovnoga prijevoda i prijenosa značenja zanimljiva je i strategija pojednostavljenja kolokacijske sveze koja se očituje u zamjeni kolokatora jednostavnijim glagolima koje su ispitanici već usvojili u čemu prednjači glagol *machen* (npr. *Blick machen umjesto *Blick werfen*, *Familie machen umjesto *Famlie gründen*, *Grenzen machen umjesto *Grenzen setzen*, *festlegen* ili *bestimmen*, *Schock machen umjesto *Schock verursachen* ili *auslösen*). Uporaba glagola *machen* u ovome korpusu karakterizira i parafraziranje (npr. *Leben leichter machen* umjesto *Leben erleichtern*, *Leben reicher machen* umjesto *Leben bereichern*, *leben schwierig machen* umjesto *Leben erschweren...*) kao svojevrsan oblik pojednostavljenja.

Ipak, posebno je zanimljiva skupina ostalih pogrešaka koje su podvrgnute daljnjoj analizi kako bi se ispitalo je li moguće unutar te skupine utvrditi neke zakonitosti koje bi omogućile proširivanje tipologije pogrešaka kod korištenja kolokacijskih sveza u proizvodnji teksta na stranome jeziku opisane u okviru teorijske podloge ovoga rada. Naime, analiza je posebne skupine pogrešaka pokazala tri dodatne vrste pogrešaka na ovoj razini, a radi se o pogreškama u odabiru kolokatora ispod razine riječi, odnosno pogrešnoj uporabi prefikasa i/ili prostornih čestica, koje inače u ovladavanju njemačkim kao stranim jezikom predstavljaju izvor pogrešaka zbog velikoga broja divergencija u odnosu na hrvatski jezik pa onda slijedom toga i u kolokatorima u kojima se one pojavljuju kao tvorbeni element sastavnice (npr. *Geld antreiben umjesto *Geld auftreiben*, *Wunsch verdrücken umjesto *Wunsch unterdrücken*, *Verantwortung unternehmen umjesto *Verantwortung übernehmen*, *Zukunft ersichern umjesto *Zukunft absichern*, *Ausbildung verenden umjesto *Ausbildung beenden*, *Träume verfüllen umjesto *Träume erfüllen*, *Fernsehen aufschauen umjesto *Fernsehen*

¹⁶ Howarth (1998: 174) ovu vrstu negativnoga prijenosa naziva leksičkom supstitucijom (*overlap*).

schauen...), pogreškama pod utjecajem nekoga drugog stranog jezika kao rezultat oblične sličnosti (u izgovoru i/ili pismu) riječi u dvama jezicima koje nisu značenjski slične ili je stupanj sličnosti vrlo mali (npr. *Zeit spenden po uzoru na engl. *to spend time*, *Geld spenden po uzoru na engl. *to spend money*, *Geld schären po uzoru na engl. *to share money*, *Rente zahlen po uzoru na engl. *to pay the rent*, *Karriere bilden po uzoru na engl. *to build a career* i dr.) te naposljetku pogreškama nastalima doslovnim prijevodom cijele kolokacijske sveze s materinskoga na strani jezik, a ne samo kolokatora (*Fakultät beenden, *Fakultät enden kao hrv. *završiti fakultet*). Na kraju je važno napomenuti kako su s obzirom na složenost kolokacijskoga fenomena, višeslojnost semantičkoga značenja¹⁷ i njegovu kontekstualnu uporabu kod nekih primjera korištenih neprihvatljivih kolokacijskih sveza moguće različite interpretacije po pitanju mehanizama aktivnih pri korištenju kolokacijskih sveza, a time i nešto drugačiji način pridruživanja pojedinoga ostvaraja neprihvatljivih kolokacijskih sveza određenome tipu pogreške.

4. Zaključak

Na temelju iznesenih rezultata, posebice onih proizašlih iz kvalitativne analize, može se izvesti zaključak kako se pravila o načinu korištenja kolokacijskih sveza u procesu proizvodnje teksta na stranome jeziku temelje na dvjema zakonitostima. Prva se odnosi na činjenicu da kod kolokacijskih sveza koje su istovjetne u materinskome i u stranome jeziku nema odstupanja, a druga da su pogreške na razini kolokacijskih sveza rezultat mehanizama negativnoga prijenosa iz materinskoga i iz stranoga jezika, ne samo prvoga (L2), već i drugoga stranog jezika (L3), u ovome konkretnom slučaju engleskoga. Spomenuto navodi na zaključak kako upravo pogreške na razini kolokacijskih sveza upućuju na način kako su kolokacije pohranjene u mentalnome leksikonu učenika stranoga jezika, odnosno da su u mentalnome leksikonu kao gotove strukture pohranjene kolokacije iz materinskoga jezika i one kolokacije iz stranoga jezika koje je pojedinac već usvojio, a da ostale unose u mentalnome leksikonu vezane uz strani jezik predstavljaju pojedinačni leksemi koji se potom kombiniraju u

¹⁷ Semantičke manifestacije jedinica unosa u mentalnome leksikonu očituju se na trima razinama – na makro-, mezo- i mikrorazini tj. univerzalnoj, sociokulturalnoj i individualnoj (Masum 2012: 36–37).

neprihvatljivu kolokacijsku svezu na temelju materinskoga jezika čime se potvrđuje polazišna hipoteza ovoga rada.

Činjenica da je analiza pokazala kako ispitanici prilikom proizvodnje teksta na stranome jeziku najčešće polaze od strukture kolokacijske sveze u materinskome jeziku direktno se može dovesti u svezu i s tvrdnjama Lutjeharmsa (2004) iznijetima u teorijskome dijelu ovoga rada da se prilikom pozivanja leksema iz mentalnoga leksikona u procesu proizvodnje na stranome jeziku aktiviraju semantička svojstva i da to omogućava pristup odgovarajućem obliku riječi. S obzirom na prirodu korištenih neprihvatljivih kolokacijskih sveza može se zaključiti da ispitanici preko semantičke aktivacije nisu došli do odgovarajućega oblika u stranome jeziku jer on nije pohranjen u mentalnome leksikonu.

Skupinu pogrešaka nastalih intralingvalnim prijenosom također možemo dovesti u svezu s mentalnim leksikonom jer je najveći broj neprihvatljivih kolokacijskih sveza nastao kognitivnim mehanizmom pojednostavljenja što zapravo potvrđuje nedovoljnu osviještenost učenika za kolokacijske sveze u stranome jeziku. Naime, na ovome stupnju poznavanja njemačkoga kao stranoga jezika učenik vlada određenim vokabularom kojim se on može distancirati od materinskoga jezika, ali još uvijek nedovoljno da bi pravilno koristio kolokacijsku svezu u stranome jeziku. Svjestan je da postoji razlika, no ne poznaje pravilan kolokator te primjenjuje jedan od učestalih glagola u njemačkome jeziku koji se pojavljuje u velikome broju kolokacijskih sveza. Isto se tako može pretpostaviti da se učestalim korištenjem dviju riječi koje čine neku kolokacija ta kolokacija pohranjuje kao sveza i vrlo vjerojatno brže doziva iz mentalnoga leksikona.

Što se tiče skupine ostalih pogrešaka, može se zaključiti da se kod njih radi o kombinaciji kognitivnih mehanizama negativnoga prijenosa iz materinskoga jezika u strani kao i mehanizama prijenosa unutar prvoga i drugoga stranoga jezika.

Činjenica kako je nešto veći broj pogrešaka doslovnoga prijevoda, prijenosa značenja i pojednostavljenja u pisanim uradcima na temu *Medien* navodi na zaključak kako i tema igra ulogu u pogreškama na razini kolokacijskih sveza, odnosno da su njemačke kolokacijske sveze na temu *Medien* još uvijek u mentalnome leksikonu pohranjene kao pojedinačni leksemi. Razlog tome može biti i kompleksnost same teme, odnosno pripadnost kolokacija vezanih uz temu *Medien* određenome stručnom polju, dok je tema *Single- oder Familienleben* učenicima bliska i kao takva

čini dio njihove svakodnevnice ili je pak navedeno rezultat uloženoga vremena u obradu i uvježbavanje u okviru pojedinih tema. No, zaključci ovoga istraživanja i dalje su premise koje bi valjalo dokazati daljnjim empirijskim istraživanjima na drugim uzorcima.

Naposljetku se može konstatirati kako je kognitivna semantička razina ključna ne samo za rasvjetljavanje prirode kolokacija kao složene leksičko-semantičke pojave, već i njihovoga mjesta u mentalnome leksikonu učenika nekoga stranog jezika. Neosporno je jedan od preduvjeta za razvoj jezične kompetencije na stranome jeziku učenje kolokacija i njihova aktivna uporaba. Međutim, kao što se nastojalo pokazati ovim radom, od iznimne je važnosti za pravilno korištenje kolokacijskih sveza u stranome jeziku razvijanje kolokacijske svijesti koja pomaže obogaćivanju mentalnoga leksikona svakoga pojedinca, ali i kreiranju pravilne i uspješne interpersonalne komunikacije na stranome jeziku.

Literatura

- Aitchison, Jean (1997) *Wörter im Kopf: Eine Einführung in das mentale Lexikon*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen.
- Albert, Ruth (1998) „Das bilinguale mentale Lexikon”, *Deutsch als Fremdsprache*, 35, 2, 90–97.
- Bahns, Jens (1997) *Kollokationen und Wortschatzarbeit im Englischunterricht*, Gunter Narr Verlag, Tübingen.
- Börner, Wolfgang, Klaus Vogel (1994) *Kognitive Linguistik und Fremdsprachenerwerb: Das mentale Lexikon*, Gunter Narr Verlag, Tübingen.
- Cyril Belica: Kookkurrenzdatenbank CCDB – V3.3, <http://corpora.ids-mannheim.de/ccdb/> (posjet 9. lipnja 2017.).
- De Bot, Kees (1992) „A Bilingual Production Model: Levelt’s ‘Speaking’ Model”, *Applied Linguistics*, 13, 1–23.
- Ender, Andrea (2007) *Wortschatzerwerb und Stategieneinsatz bei mehrsprachigen Lernenden*, Baltmannweiler i Schneider, Hohengeren.
- Erdeljac, Vlasta (2009) *Mentalni leksikon: Modeli i činjenice*, Ibis, Zagreb.
- Fan, May (2009) „An exploratory study of collocational use by ESL students – A task based approach”, *System*, 37, 110–123.
- Firth, John Rupert (1957) „Modes of Meaning”, *Papers in Linguistics 1934-1951*, ur. John Rupert Firth, London, 190–215.

- Friederich, Wolf (1994) „Was ist ein ”Productive Dictionary“? Wieweit kann ein Wörterbuch helfen, sprachliche Sicherheit in der Zielsprache zu gewährleisten?”, *Lebende Sprachen*, 3, 107–109.
- Gulešić-Machata, Milvia, Martin Machata (2007) „Boje u hrvatskim i slovačkim kolokacijama”, *Riječ*, 13, 2, 99–107.
- Häcki Buhofer, Annelies, Marcel Dräger, Stefanie Meier, Tobias Roth (2014) *Feste Wortverbindungen des Deutschen: Kollokationswörterbuch für den Alltag*, Narr Francke Attempto Verlag, Tübingen.
- Hausmann, Franz Josef (1984) „Wortschatzlernen ist Kollokationslernen: Zum Lehren und Lernen französischer Wortverbindungen”, *Praxis des neusprachlichen Unterrichts*, 31, 395–406.
- Hausmann, Franz Josef (1985) „Kollokationen im deutschen Wörterbuch: Ein Beitrag zur Theorie des lexikographischen Beispiels”, *Lexikographie und Grammatik. Akten des Essener Kolloquiums zur Grammatik im Wörterbuch*, ur. Henning Bergenholtz i Joachim Mugdan, Tübingen, 118–129.
- Howarth, Peter (1998) „Phraseology and Second Language Proficiency”, *Applied linguistics*, 19, 1, 24–44.
- Kornelius, Joachim (1995) „Vom Printwörterbuch zum elektronischen Kollokationswörterbuch. Theoretische, methodische und praktische Überlegungen zur Erstellung eines Kollokationswörterbuchs”, *Lexicographica*, 11, 153–171.
- Košuta, Nataša (2016) *Kolokacijska kompetencija u pisanoj proizvodnji srednjoškolskih učenika njemačkoga jezika u Hrvatskoj*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Kromann, Hans-Peder (1989) „Zur funktionalen Beschreibung von Kollokationen und Phraseologismen in Übersetzungswörterbüchern”, *Europhras 88: Phraséologie Contrastive. Actes du Colloque Internationale Klingenthal – Strasbourg, 12-16 mai 1988. (Collection Recherches Germaniques, 2)*, ur. Gertrud Gréciano, Strasbourg, 265–271.
- Lütge, Christiane (2002) *Syntagmen und Fremdsprachenerwerb: Ein Lernersprachenproblem*, Peter Lang, Frankfurt am Main.
- Lutjeharms, Madeline (2003) „Die Rolle der Übersetzung in die Ausgangssprache für den Wortschatzerwerb in der Fremdsprache”, *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenerwerb*, 8, 2/3, 129–139.

- Masum, Madjid Nezhad (2012) *Das mentale Lexikon: Wortproduktion in der Fremdsprache*, Tectum Verlag, Marburg.
- Möhle, Dorothea (1994) „Deklaratives und prozedurales Wissen in der Repräsentation des mentalen Lexikons“, *Kognitive Linguistik und Fremdsprachenerwerb: Das mentale Lexikon*, ur. Wolfgang Börner i Klaus Vogel, Tübingen, 39–49.
- Müller-Lance, Johannes (2001) „Möglichkeiten der Untersuchung lexikalischer Strategien bei Mehrsprachigen“, *Bausteine für einen neokommunikativen Französischunterricht*, ur. Franz-Joseph Meißner i Marcus Reinfried, Tübingen, 205–225.
- Nation, Paul (2001) *Learning Vocabulary in another Language*, Cambridge University press, Cambridge.
- Nattinger, James, Jeannette S. DeCarrico (1992) *Lexical Phrases and Language Teaching*, OUP, Oxford.
- Nesselhauf, Nadja (2003) „The Use of Collocations by Advanced Learners of English and Some Implications for Teaching“, *Applied Linguistics*, 24, 2, 223–242.
- Nesselhauf, Nadja (2004) *Collocations in a Learner Corpus*, John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia.
- Paradis, Michael (2004) *Neurolinguistic Theory of Bilingualism*, Benjamins, Amsterdam.
- Pavičić Takač, Višnja, Evelina Miščin (2013) „Exploring collocational competence of non-native users of medical English“, *JAHN*, 4, 7, 235–256.
- Quasthoff, Uwe (2011) *Wörterbuch der Kollokationen im Deutschen*, De Gruyter, Berlin/New York.
- Reder, Anna (2006a) *Kollokationen in der Wortschatzarbeit*, Praesens Verlag, Wien.
- Reder, Anna (2006b) „Kollokationsforschung und Kollokationsdidaktik“, *Linguistik online*, 28, 3, 157–176, http://www.linguistik-online.de/28_06/reder.pdf (posjet 8. siječnja 2013.).
- Reder, Anna (2013) „Wörter miteinander verbinden – Kollokationen im Wortschatzerwerb“, *Deutschunterricht für Ungarn*, 25, 78–93.
- Stojić, Aneta (2012) *Kolokacije: Prilog teoriji i praksi*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka.

- Stojić, Aneta, Iva Barić (2013) „Der Erwerb von Kollokationen: Ziele und Methoden”, *Sammelband des Internationalen Symposiums: Neue Methoden beim Fremdsprachenerwerb, dargestellt am Blended Learning*, ur. Mehmet Uysal, Fakulté Kitabevi, Isparta, 79–104.
- Stojić, Aneta, Nataša Košuta (2012) „Zur Abgrenzung von Mehrwortverbindungen”, *Zagreber germanistische Beiträge*, 21, 359–373.
- Stojić, Aneta, Sanela Murica (2010) „Kolokacije – teorijska razmatranja i primjena u praksi na primjerima iz hrvatskoga i njemačkoga jezika”, *Fluminensia*, 22, 2, 111–125.
- Turk, Marija (2001) „Status kolokacija u hrvatskim općim jednojezičnim i dvojezičnim rječnicima”, *Riječki filološki dani* 8, ur. Lada Badurina i Danijela Bačić-Karković, Rijeka, 537–547.

SUMMARY

Aneta Stojić and Nataša Košuta

COLLOCATIONAL RELATIONS IN THE MENTAL LEXICON OF FOREIGN LANGUAGE LEARNERS

In this paper we explore the way collocations are used in a foreign language based on an extensive corpus research that includes an analysis of collocational relations in the written output in German as a foreign language. Collocational relations are understood in line with the phraseological approach¹⁸ – as a linguistic phenomenon that consist of a more or less strong relation between words. It is assumed that this phenomenon as such is stored in the mental lexicon, enabling the speaker to recall it in that form. In this paper, mental lexicon is understood as an abstract container of lexical units in which knowledge of words is stored. The underlying hypothesis is that the participants in this research, learners of German as a foreign language, are not sufficiently aware of

¹⁸ This approach, identified by Nesselhauf (2004: 1), is mostly applied in lexicography and glottodidactics. A broader understanding of collocational relations is found in the works of British contextualism in which a collocation is any relation between words that is syntactically and semantically compatible, which makes the notion of collocation comparable to the notion of co-occurrence (cf. Stojić & Murica 2012: 112). The approach is based on Firth's theory and it is applied in research that uses computer analysis of collocations in lexicology and lexicography. In such studies collocations are primarily analyzed from the aspect of frequency, which is why Nesselhauf (2004: 1) calls it a frequency-based approach, an approach that is based on the frequency of occurrence of the observed phenomenon.

the existence of collocational relations in the given language and therefore do not acquire them as a set relation, which would enable them to recall them from the mental lexicon as single units and reproduce them as such. Instead, they rely on their mother tongue in foreign language production. This means that a foreign language speaker combines collocational elements in language production by using the collocational structures of the mother tongue. This leads to negative transfer, that is, to using inappropriate collocational relations in the foreign language. To test the hypotheses, and to shed light on the cognitive processes that are activated when collocations are used in a foreign language, we carried out an empirical research on a corpus of 300 papers written by learners of German as a foreign language. The research is based on a method which focuses on establishing the correctness or incorrectness of use of collocations in a foreign language. The aim of the paper is to highlight the importance of, and the need for, a directed development of collocational awareness in a foreign language, which is understood as an essential prerequisite for the correct use of collocations.

Keywords: *collocational relations; mental lexicon; foreign language output; contrastive approach; L1 Croatian; L2 German*¹⁹

ZUSAMMENFASSUNG

Aneta Stojić und Nataša Košuta

KOLLOKATIONEN IM MENTALEN LEXION DER FREMDSPRACHENLERNER

Im Beitrag wird auf der Grundlage einer umfangreichen Korpusuntersuchung, die die Analyse von Kollokationen in der Produktion von schriftlichen Texten auf Deutsch als Fremdsprache umfasst, der Gebrauch der Kollokationen in einer Fremdsprache untersucht. Dabei werden Kollokationen nach dem sog. phraseologischen Ansatz²⁰ betrachtet bzw. als sprachliche Erscheinung, die eine mehr oder weniger feste Wortverbindung darstellt. Annahme ist, dass diese Wortverbindung als solche im

¹⁹ L1 refers to the native language and L2 refers to the foreign language.

²⁰ Dieser Ansatz, den Nesselhauf (2004: 1) *phraseological approach* nennt, wird hauptsächlich auf dem Gebiet der Lexikographie und Fremdsprachendidaktik angewandt. Eine weitere Auffassung von Kollokationen findet man in den Arbeiten des britischen Kontextualismus, in denen unter Kollokation eine Wortverbindung verstanden wird, die syntaktisch und semantisch kompatibel ist, wodurch der Begriff Kollokation mit dem Begriff der Kookurrenz vergleichbar wird (vgl. Stojić und Murica 2012: 112). Diese Auffassung gründet auf der Theorie von Firth und wird in computerbasierten Untersuchungen verwendet. Dabei wird vor allem von dem Kriterium der Häufigkeit ausgegangen, weshalb Nesselhauf (2004: 1) diesen Ansatz *frequency-based approach* nennt.

mentalen Lexikon gespeichert ist, was dem Sprachbenutzer ermöglichen würde, diese als Einheit abzurufen. Das mentale Lexikon wird in dieser Arbeit als abstrakter Wortspeicher betrachtet, in dem das Wissen über die Wörter abgespeichert ist. Ausgangshypothese ist, dass sich die Informanten nicht ausreichend über das Bestehen von Kollokationen in der Fremdsprache bewusst sind, sie sich somit auch nicht als Wortverbindung angeeignet haben, was ihnen ermöglichen würde, sie als Einheit aus dem mentalen Lexikon abzurufen und auf diese Weise zu reproduzieren. Vielmehr verlassen sie sich auf ihre Muttersprache, was wiederum bedeuten würde, dass der Fremdsprachler im Prozess der Textproduktion in der Fremdsprache die Bestandteile der Kollokation kombiniert, wobei er von den Äquivalenten in der Muttersprache ausgeht. Dadurch kommt es unbewusst zum negativen Transfer bzw. unzulässigen Kollokationen in der Fremdsprache. Um die aufgestellten Hypothesen zu überprüfen und gleichzeitig die kognitiven Prozesse, die beim Gebrauch von Kollokationen in der Fremdsprache aktiviert werden, zu beleuchten, wurde eine empirische Untersuchung auf einem Korpus von 300 schriftlichen Aufsätzen von Deutsch als Fremdsprache-Lernern durchgeführt. Dabei wurde die Methode der Festlegung von Regelmäßigkeiten bzw. Unregelmäßigkeiten beim Gebrauch von Kollokationen in der Fremdsprache angewandt. Ziel des Beitrages ist es, die Bedeutung und die Notwendigkeit der gezielten Schulung des Kollokationsbewusstseins in der Fremdsprache als wichtiger Voraussetzung für die richtige Verwendung von Kollokationen hervorzuheben.

Schlüsselwörter: *Kollokationen; mentales Lexikon; Textproduktion in der Fremdsprache; kontrastive Methode; Kroatisch als L1; Deutsch als L2²¹*

²¹ Die Bezeichnung L1 bezieht sich auf die Muttersprache und L2 auf die Fremdsprache.